

Martin Walser
ELEŞTİRMENİN
ÖLÜMÜ

roman

Almanca aslından çeviren
OGÜN DUMAN

Martin Walser
ELEŖTİRMENİN
ÖLÜMÜ

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Yayına Hazırlayan
Şebnem Sunar

Dizgi
Gelengül Çakır

Montaj
Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni
Semih Özcan

İç Baskı ve Cilt
Şefik Matbaası

Kapak Baskı
Çetin Ofset

1. basım: 2004

ISBN 975-07-0447-9

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 2002 / Onk Ajans Ltd. Şti. /
Can Yayınları Ltd. Şti. (2002)

Martin Walser
ELEŞTİRMENİN
ÖLÜMÜ

ROMAN

Almanca aslından çeviren
OGÜN DUMAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Özgün adı
Tod eines Kritikers

**MARTIN WALSER'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI**

AV / roman
BİRBİRİMİZ OLMADAN / roman
BİR PINAR GİBİ / roman
ELEŞTİRMENİN ÖLÜMÜ / roman
FİNK'İN SAVAŞI / roman
YAMALI EVLİLİKLER / roman

Meslektaşım olanlara

QUOD EST
SUPERIUS
EST SICUT
INFERIUS¹

¹ (Lat.) Yukarıdakiler, aşağıdakiler gibidir. Tüm bilimlerin, özellikle de gizli bilimler ile yazının ve büyü'nün mucidi sayılan Hermes Trismegistos'a atfedilen söz. (Çev.)

I
ÖRGÜ

Halihazırda herhangi bir katkı olmaksızın da yeterince duyulduğunu düşündüğüm bir olaya karışmam benden beklenmediğinden, dahil olduğum bu olayı anlatma nedenimi açıklamak zorunda hissediyorum kendimi. Mistisizm, Kabala, simya, Gül-Haç Biraderliği – ilgili kişilerin de bildiği üzere bunlar benim uzmanlık alanım. Gerçekten de günbegün yeni gelişmelere gebe bu olaya karıştığımın beri *Seuse'den Nietzsche'ye* adlı kitabım üzerindeki çalışmamı yarıda kesmek zorunda kaldım. Aslında kesintiye uğrayan, kitap üzerindeki çalışmam değil, bunun hazırlık çalışmaları. Kitabın içeriği: Kişisel üslup Alman edebiyatına, Nietzsche'nin de açgözlülükle beslendiği Goethe'yle birlikte değil, çok daha önce, Seuse, Eckhart ve Böhme aracılığıyla gelmiştir. Burjuvanın kaleme aldığı her satır, deneyim ve algı havsalamızı ele geçirdiğinden, mistiklerin, kendilerini önemseme tarzlarını, Goethe'den ve onu izleyen Nietzsche'den önce olanca yoğunlukla yaşadıklarını gözden kaçırdık. Ne var ki onların mutluluk ve mutsuzlukları kızlar, erkekler ve kadınlarla değil, Tanrı'yla ilgiliydi...

Tüm bunlardan söz etmek zorundayım, çünkü bunun dışında yazdıklarım dostum Hans Lach hakkında anlatacaklarımı etkileyebilir. Hans Lach ile ben yazıyla meşgul insanlarız.

Olay gerçekleştiğinde Amsterdam'da, bir seçkiye

göz atmak üzere Joost Ritman'a davetliydim. Bir kurum olmayıp da mistisizm, Kabala, simya ve Gül-Haç Biraderliği hakkında bu kadar çok örnek toplamayı başarmış ondan başka birini tanımıyorum. Amsterdam'a her gelişimde kaldığım *Ambassade Otel*'inde kahvaltı ederken burayı her ziyaretimde okuduğum *NRC*'yi karıştırıyordum ki, Hans Lach'ın tutuklandığını öğrendim. Cinayet şüphesiyle. Yurtdışına çıktığımda sadece gittiğim ülkenin gazetelerini okumak dinlenince alışkanlıklarım-dan olsa da, hemen *Frankfurter Allgemeine*'nin o günkü baskısını aldım. Burada Hans Lach'ın son kitabı *Ayak Tırnaksız Kızlar*'ın André Ehrl-König tarafından, ünlü ve sevilen televizyon programı *GÖRÜŞME SAATİ*'nde nazik olmayan biçimde eleştirildiğini okudum. Söz konusu eleştirmen televizyon programının ardından alışlageldiği üzere yayıncısı Ludwig Pilgrim'in Bogenhausen'deki villasına vardığında yazarın sözlü saldırısına uğramıştı. Ehrl-König'in yayıncısının her *GÖRÜŞME SAATİ*'nden sonra villasında verdiği davete Hans Lach'ın girmeyi nasıl başardığı henüz anlaşılama-mıştı. Lach konuk listesinde yer almıyormuş, çünkü davete, *GÖRÜŞME SAATİ*'nde 'sirasını savmak' zorunda kalan yazarları davet etmek âdetten değilmiş. Gerçi Hans Lach da *PILGRIM* Yayınevi'nin bir yazarıymış, ancak şirketin kurallarına göre o akşam orada bulunma-ması gerekiyormuş. Anlaşılan Hans Lach hemen oracık-ta André Ehrl-König'in yakasına yapışmak niyetin-deymiş. Evin iki uşağı kendisini dışarı çıkarırken arka-larından şöyle seslenmiş: Katlanmanın vakti geçti artık! Ehrl-König'in artık ayağını denk alması gerekiyor. Bu gece sıfır saatinde¹ intikam alınacak. Bu sözcükler, genel olarak edebiyat, basın yayın ve siyasetle ilgilenen konuklar arasında bir yadırgama duygusu, aslına bakılırsa dehşet ve tiksinti yaratmış, zira André Ehrl-König'in

¹ (Alm.) *Stunde-Null*: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir başlangıcı imleyen ifade biçimi. (Çev.)

ataları arasında, Holocaust kurbanı Yahudilerin de bulunduğu bilinmekteymiş. Ertesi sabah hâlâ yayıncısının villasının önündeki park yerinde durduğu fark edilen Ehrl-König'in Jaguar'ının radyatörü üzerinde eleştirmenin her programında omzuna attığı ünlü sarı kaşmir kazak bulunmuş. André Ehrl-König'e ilişkinse tek bir ize bile rastlanamamış. O gece yarım metreye yakın kar yağdığından Münih'te tam bir kar kargaşası söz konusuymuş. Hans Lach zan altında olduğundan, üstelik cinayet saatinde nerede olduğuna ilişkin ne bir açıklamada bulunmayı ne de herhangi bir soruya yanıt vermeyi reddettiğinden hemen ertesi gün tutuklanmış. İçinde bulunduğu hal şok olarak açıklanıyordu.

Haberi okumayı bitirdiğimde soluk alamıyordum. Hans Lach'ın böyle bir şey yapmadığını biliyordum. İnsan birini duygularıyla kavradıktan sonra bunu bilir. Dostlukları hakkında pek fazla bilgiye sahip olmasam da, haberi okuduğumda beni etkisi altına alan tek bir düşünce oldu: Senden başka dostu yok.

İvedilikle Joost Ritman'ı arayıp hemen Münih'e dönmek zorunda olduğumu ilettim. Dönüşümün nedenini açıklamaya niyetlendiğimde bunu anlatmanın o kadar da kolay olmadığını fark ettim. Ona, bir dostumun başı dertte, dedim. Bazen kesin konuşmak isterken yurtdışından gelmiş biri gibi konuşur insan.

Otelimden apar topar ayrıldığımdan, bir şeyimi unutup unutmadığımı ancak peronda kontrol edebildim. Pasaportum yanımda değildi. Resepsiyonda benden almış, ayrılırken de aceleci davrandığım için geri vermeyi unutmışlardı. Otele telefon edildi. Genç bir Asyalı kimliğimi çarçabuk getirdi. Bu sayede treni kaçırmamış oldum. Fakat bir saatlik yolculuğun ardından, bana yabancı Hollanda topraklarının ortasında durduk. Herhangi bir açıklama yapılmıyordu. Nihayet birkaç yolcu sesini yükseltmeye başladığında dahili anons

¹ (Hol.) Bu tren hizmet dışı kalmıştır. (Çev.)

geldi: *Deze trein is afgehaakt.*¹ İnip yedek treni beklemek durumundaydık. Benim için tüm bunların Hans Lach, André Ehrl-König ve Münih Bogenhausen'le ilgisi vardı. Gerçekten de böyle apar topar Münih'e dönmeli miydim, dönmem gerekiyor muydu, bunu düşünmem için zaman tanınıyordu bana sanki. Duygularımı göz ardı etmem mümkün değildi. Ama hesap kitabın yapıldığı, işin artısının eksisinin düşünül­düğü, bir de sağlamanın alındığı yerde mutlaka muhalif bir ses yükselir insanın içinden. Hans Lach ile ben gerçekten de bu kadar yakın dost muyduk? Tanınmış, neredeyse popüler sayılabilecek Hans Lach ile kendi alanının uzmanları arasında hareket etmeye özen gösteren Michael Landolf? Belki de arkadaşlığımızın nedeni, birbirimize beş dakikalık (yürüyerek) mesafede oturmamızdı. Onun evi Böcklin, benimkisiyse Malsen Sokağı'nda, kentin sevilen semti Gern'in ressamların ağırlıkta olduğu kısmındaydı. Hans Lach bir defasında ikimizin de Bogenhausen'den ziyade buraya yakıştığımızı söylemişti. Ancak benden belirgin biçimde daha genç, yani hayatta mümkün olanlar konusunda benden daha inançlıydı. Biraz da utanarak Gern'deki komşuluğumuz olmasa arkadaş olmamızın zor olacağını itiraf etmiştik birbirimize. Söylenmedik hiçbir şey bırakmamaya çalışsan, ro-manlarından soluksuz açıklamalarına uzanan yelpazede gezinen, vahşi bir yazma tutkusu içindeki Lach'la parıltılı öte dünyalarda gezinen ben. Mistisizm, Kabala, simya. Ancak popülerleşmeye de göz kırpan felsefe profesörü Wesendonck'un Grünwald'deki villasında tanıştıktan sonra, oradan birbirimizden samimi biçimde vedalaşıp ayrılmakta herhangi bir sakınca görmedik. İkimizin de vakti değerli. Yakın dost olduğumuz söylenemez, belki ikimizin de, ama daha çok benim, daha dikkatli insanlar olmamızdan. Wesendonckların evinde birbirimize daha baştan ilk adlarımızla hitap etmiş olsak da, bunun nedeni ikimizin de dünyayı, özellikle de İngiliz-Amerikan dünyasını

epeyce dolaşmış olmamızdı. Bana daha ikinci ya da üçüncü seslenişinde Michel dedi, ki bildiğim kadarıyla bunu sadece bana karşı iyi niyet besleyen, başka sözlerle söyleyecek olursam samimi insanlar yapar. Hans Lach samimiyet konusunda tam anlamıyla eşsiz bir yetenektir. Bunu hemen anladım. Davet edilenler arasındaki önem sıralamasında en önlere yer almadığımızın farkındaydık ve bu bilgiyi birbirimizden gizlemeye gerek görmedik. İkimiz de Gern'de oturduğumuzdan önce taksiyi, ardından da kimse diğerinin payını üstlenmeyi arzulamadığı için yol ücretini paylaştık. İkimizin de aynı oranda hassas olmasını hoş buldum. Yol boyunca birbirimize söz konusu davete katılma nedenlerimizi anlattık. Wesendonck benden Kabala hakkında bilgi edinmişti, zira *Süddeutsche* gazetesi için Gershom Scholem'in bir kitabını eleştirmesi istenmişti ondan. Wesendonck'un bunu söylemesi üzerine hissettiğim o malum hayal kırıklığından elbette Lach'a söz etmedim. Söz konusu kitabın eleştirisi, mistisizm, Kabala ve simya alanında, hiçbir konuda olmadığım kadar yetkin olan benden değil, son zamanlarda belirgin biçimde popülerleşen Wesendonck'tan istenmişti. Ama Wesendonck benden bilgi almadan önce kitabın eleştirisini yapmayı kendisinin istemediğini, teklifi kabul etmesinin tek sebebinin de Gershom Scholem'le arkadaşlığı olduğunu açıklamıştı.

Hans Lach ise orada bulunmasını, *Frankfurter Allgemeine* gazetesinde ona iyi davranılmamasına, hatta popülist denerek hakarete uğramasına bağlıyordu. Üstelik bunu yapan da gazetenin bizzat yayıncılarından biriydi. Wesendonck gece boyunca, onun 'Wesendonck safları'na uyup uymadığını anlamak için alıcı gözle incelemişti Lach'ı. Öyle ya, Wesendonck'un söz konusu yayıncıyı daima faşist önekiyle andığı dikkatimi çekmiş olmalıydı. Bu aşağılama tabiri belirgin biçimde önceki yüzyılın altmışlı yıllarından kalmaydı, ama bunu o

Martin Walser

ELEŞTİRMENİN ÖLÜMÜ

Bir yazar, yaşamını yazarlık ekseninde çevresinde örerse ve insanları da kendi yapıtlarına gösterdikleri tepkilere göre değerlendirirse, eleştirilere pek de hoşgörüyü bakmaya-çağı açıktır. Hele milyonlarca kişinin izlediğı bir televizyon programında, sivri diliyle nam salmış bir eleştirmen, onu “üçüncü sınıf taklitçi” sözleriyle aşağılayacak olursa, yazarın dünyası başına yıkılacaktır. Ne var ki *Eleştirmenin Ölümü*’nde, yalnızca yazarın yaşamı yıkılmakla kalmıyor, eleştirmenin yaşamı da son buluyor. Bu durumda, ilk akla gelen zanlı, hiç kuşkusuz yazar *Hans Lach* oluyor ve tutuklanıyor. Romandaki anlatıcı *Michael Landolf*, yazar dostunun işi cinayete kadar vardırmayacağına inanarak kendi çapında bir araştırmaya girişiyor. Araştırmanın sonucunda yazar, eleştirmen ve eleştirmenin yerdiği başka yazarlarla ilgili olarak o güne kadar akıldan geçmeyen bilgiler gün ışığına çıkıyor ve yanıtız sorular akıl kurcalamaya başlıyor. *Eleştirmenin Ölümü*, kitap yazmanın doğasından cinayet dürtüsüne, kendini kanıtlama güdüsünden Almanya’daki Yahudi sorununa kadar geniş bir yelpazede olaylara değinir.

Kapaktaki resim: MICHAEL SOWA

ISBN 975-07-0447-9

9 789750 170447 5

<http://www.canyayinlari.com>